

پژوهشگر و نویسنده حوزوی، به تشریح پژوهش‌های اخلاقی حوزه‌های علمیه در اشکال مختلف آن پرداخت.

به گزارش خبرگزاری حوزه، حجت‌الاسلام والمسلمین علیزاده در نشست علمی جریان‌شناسی اخلاق عقلی و اخلاق وحیانی – اجتهادی در حوزه معاصر شیعه، از سلسله نشست‌های یکصدمین سال بازتأسیس حوزه علمیه قم که به‌صورت مجازی برگزار شد، گفت: در تاریخ اندیشه اسلامی در حوزه فرهنگ و تمدن اسلامی، می‌توانیم چهار جریان کلی (مکتب یا رویکرد اخلاقی) را تفکیک و بازشناسی کنیم؛ رویکرد اخلاق عقلی، رویکرد اخلاق وحیانی یا نقلی، رویکرد اخلاق شهودی یا عرفانی و رویکرد تلقیفی، چهار جریان تاریخچه اخلاق اسلامی هستند.

دبیر قطب اخلاق و سبک زندگی دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه افزود: در حوزه علمیه حال حاضر، شش جریان اخلاق وجود دارد که شامل جریان اخلاق سلوکی– عرفانی، جریان اخلاق اجتهادی، جریان اخلاق سنتی ترویج نظری و عملی، جریان معرفت اخلاقی– اسلامی، جریان اخلاقی دعا و مناسکی، جریان اخلاق تربیت اجتماعی و جریان عقلی تقسیم می‌شود که برخی از این‌ها زیرجریان‌هایی نیز دارند.

حجت‌الاسلام والمسلمین علیزاده اضافه کرد: در گذشته نیز جریان اخلاق کلامی، جریان اخلاقی عقل عمومی یا عقل سلیم، جریان اخلاق فلسفی جالینوسی و جریان اخلاق فیثاغوث– هرمسی و جریان اخلاق افلاطونی– ارسطویی زیرجریان‌های گفتمان عقل‌گر در پیشینه تفکر اخلاقی اسلامی بوده است.

وی با بیان اینکه جریان اخلاق عقل‌گر بر اساس عقلانیتی که استفاده می‌کنند، به چهار زیرجریان عقلانیت خردورزی قیاسی، عقلانیت قیاسی و فلسفی در سنت مدرن فلسفه اخلاق، عقلانیت تجربی و عقلانیت قیاسی– تجربی تقسیم می‌شود، گفت: جریان عقلانیت خردورزی، قیاسی از سیر کلی به جزئی دارد.

دبیر قطب اخلاق و سبک زندگی دفتر تبلیغات اسلامی، با بیان اینکه این جریان اخلاقی بر اساس نوع عقلانیتی که استفاده می‌کند، به دو دسته مسائل انتزاعی و پرسش‌های بنیادی و مسائل انضمامی تقسیم می‌شوند، ادامه داد: این گروه به مسائلی مانند: حسن قبح ذاتی و عقلی پرداختند و در این زمینه‌کنشی را نگارش کردند.

وی اضافه کرد: کسانی که در عقلانیت قیاسی و فلسفی در سنت مدرن فلسفه اخلاق هستند نیز، به دو گروه تقسیم می‌شود که گروه اول، دغدغه انتقال مؤثر تفکر جهانی به حوزه علمیه دارند و بیان می‌کنند که بعد از قرن دوم و سوم، آثار ترجمه‌شده، باعث پویایی تفکر اسلامی شد. اکنون نیز در متن نهضت ترجمه دوم قرار داریم و باید میراث تفکر جهانی در حوزه تفکر اخلاقی به‌درستی به جهان اسلام منتقل شود. گروه دوم دغدغه ترجمه ندارند؛ بلکه به مطالعه تطبیقی و انتقادی فلسفه معاصر جهان می‌پردازند. در ابتدا دو حوزه قیاسی و تجربی را که در این حوزه وجود دارد، مد نظر قرار می‌دهیم.

حجت‌الاسلام والمسلمین علیزاده افزود: حوزه‌ای که به عقل بها می‌دهد، صرفاً عقل قیاسی است که حاصل تتبع سیر از کلی به جزیی است.

کارشناس حوزوی تصریح کرد: ممکن است، فردی به عقلانیت قیاسی و تجربی برسد؛ ولی بحث اخلاق مبتنی بر تجربه جدی است. حوزه مطالعات این افراد و این جریان اخیر، از مسائل انضمامی نشأت می‌گیرد که جامعه و نظام با آنها روبه‌رو است و تحت شاخه اخلاقی کاربردی نام‌گذاری شده است.

دبیر قطب اخلاق، خانواده و سبک زندگی بیان کرد: حوزه اخلاق کاربردی و حرفه‌ای بسیار پرشاخه است که در بردارنده اخلاق مهندسی و محیط زیست و وکالت و همسری

و والدین‌گری وای تی و.. است.

وی گفت: طی این هشت دهه، به‌شکل انفجاری در دنیا به این شاخه اخلاقی توجه شده است و خوشبختانه در کشور ما نیز به‌شدت به این حوزه توجه شده است.

حجت‌الاسلام والمسلمین علیزاده ادامه داد: مجموعه‌هایی که در حوزه به اخلاق کاربردی و حرفه‌ای می‌پردازند، ممکن استف در درون خود یک گفتمان خاصی را دنبال کنند که چون امروز در دل این تحول تاریخی قرار داریم، شاید نتوانیم جزئیات این سنت‌های پژوهشی و فکری را از هم تفکیک کنیم؛ ولی پژوهشکده اخلاق و معنویت و مؤسسه امام خمینی[ؑ]، دانشگاه قم و فضای حوزوی این دانشگاه، دانشگاه قرآن و حدیث و مجموعه خانه اخلاق پوهان جوان که با حضور طلاب فعالیت می‌کنند، این حوزه‌ها را پیش می‌برند. اخلاق زیستی و تدریس و روحانیت و تبلیغ و مدیریت و سیاست و اخلاق اقتصادی و رسانه و سرگرمی و زیرساخت‌های روش‌شناسی اخلاق کاربردی نیز، در حوزه‌های علمیه مورد توجه قرار گرفته است.

وی اظهار کرد: دو جریان اول، اخلاق عقلانی قیاسی یا حکمی کلامی را در این حوزه در نظر گرفتیم که ناظر به دو سنت تفکر اسلامی یا ناظر به مباحث فلسفه اخلاق مدرن است.

حجت‌الاسلام والمسلمین علیزاده یادآور شد: سومین گرایش به‌شکل ترکیبی تلقیفی قیاسی و تجربی بود و چهارمین آن اخلاق تجربی است. شاخه‌هایی از مطالعات اخلاقی که با این منبع مورد توجه قرار می‌گیرند، عبارت از حوزه‌های مطالعات میان‌رشته‌ای اخلاق هستند که محل تقاطع دو شاخه علمی و دانشی است؛ یعنی ما با مسئله‌های چندتباری مواجه هستیم که به دو عرصه دانشی می‌رسد.

وی گفت: طیف قابل توجهی از پرسمان‌های اخلاقی وجود دارد که سنت‌های اخلاقی و جامعه‌شناختی یا روان‌شناختی یا تربیتی و... دارند.

وی اظهار کرد: به این ترتیب امروز شاهد سه حوزه میان‌رشته‌ای پرورنق روان‌شناسی و جامعه‌شناسی و تربیت اخلاقی هستیم. این بحث‌ها بسیار مورد نیاز امروز ما هستند. امروز که مسئله جامعه‌شناسی و تمدن‌سازی و جامعه‌پردازی را داریم و گفتمان‌های رقیب اسلام سلفی و اسلام متجدد مدرنیته‌زده، اسلام ناب ما را تهدید می‌کنند و سعی می‌کنند، ما را از آن جدا کنند. امروز به‌شدت مورد نیاز هستند که آموزه‌های وحیانی را بر

دبیر قطب اخلاق، خانواده و سبک زندگی دفتر تبلیغات اسلامی بررسی کرد

ابتکارات حوزه علمیه معاصر شیعه در عرصه اخلاق

اساس تقلین در صورت–بندی و استحصال کنیم و این مسائل را وارد نهادهای اجتماعی از جمله آموزش، رسانه و زیرسیستم‌های سیاسی اقتصادی خودکنیم.

دبیر قطب اخلاق، خانواده و سبک زندگی دفتر تبلیغات اسلامی بیان کرد: اگر زیرسیستم جامعه و اقتصاد و سیاست ما اخلاقی نباشد، مسائل حل نمی‌شود. باید فرآورده‌های اخلاقی و مشتقات اخلاقی را از حوزه وحی و حدیث و روایت استخراج کنیم و این مسائل را به‌صورت فرمول‌بندی‌شده، وارد عرصه حیات اجتماعی کنیم.

وی با ذکر این مطلب که امروز پژوهشکده اخلاق و معنویت و پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، آثاری را در دست تولید و انتشار دارند، یادآور شد: در حوزه جامعه‌شناسی و اخلاق و تربیت اخلاقی، پژوهشگاه‌های حوزوی کارهای خوبی را دنبال می‌کنند.

حجت‌الاسلام والمسلمین علیزاده بیان کرد: در حوزه اخلاق پژوهشی وقتی به تاریخچه اخلاق اسلامی برمی‌گردیم، ملاحظه می‌کنیم که اخلاق مبتنی بر وحی، یعنی استیاد و استنباط شده از قرآن و سنت به‌صورت روش‌مند و با یک متدولوژی دقیق و قابل قبول، مورد غفلت قرار گرفته است. در واقع در اینجا با مجموعه‌هایی از احادیث و روایات روبه‌رو هستیم که محدثان و روایان ما، اهتمام گسترده‌ای به آن کرده‌اند و احادیث با مضامین اخلاقی را گردآوری کرده و با یک نظم و ساختاری دسته‌بندی کرده‌اند و کتبی را نیز به‌رشته تحریر درآورده‌اند.

وی گفت: البته آنچه از منبع غنی و سرشار وحی به ما رسیده است، دارای ظرفیت بسیار بالایی است که بخشی از آن، در احادیث اهل بیت ^{علیهم‌السلام} است؛ ولی کار تخصصی و دانشی به طریقۀ روش علمی مورد قبول علمای اسلام که عمدتاً عبارت است از: روش استنباطی و اجتهادی که این روش، روی احادیث اخلاقی اعمال نشده است. در این زمینه دارای کتب شاخصی چون مکارم الاخلاق، مشکلات الاوار و ابوابی از کافی و الشافعی و... هستیم؛ ولی کار استنباطی زیادی روی آنها انجام نشده است.

- موانع پیش روی ورود به عرصه اجتهادی در اخلاق**

حجت‌الاسلام والمسلمین علیزاده، با اشاره به موانع حوزه‌های علمیه به سوی شکل‌دهی به اخلاق اجتهادی، یادآور شد: انگاره خطای برابرانگاری اخلاق با حوزه احکام غیرالزامی فقه و مستحبات و مکروهات، اولین موردی است که در این زمینه باید از آن نام برد.

جای گذاشت. مجموعه ۳۸ جلد اخلاقی، ۵ جلد اخلاق آدابی و... از سوی دفتر نشر مرحوم تهرانی به بازار اندیشه عرضه شده است.

این مسئول حوزوی اظهار کرد: آیت‌الله مظاهری از دیگر علمای بزرگ حوزه است که در این زمینه نقش‌آفرین بوده است. ایشان از سال ۶۱ به‌صورت مستمر به مطالعات در حیطه پژوهش‌های اخلاقی پرداخته است و در قالب جلسات متعدد مباحث ارزشمندی را عرضه کرده است. از ایشان ۳۰ جلد کتب اخلاقی به یادگار مانده است که مهمترین آنها «دراسات فی الأخلاق و شؤون الحکمة العملية» است که به فارسی و عربی منتشر شده است. منهج‌شناسی آثار این عالم معاصر نیز انجام شده است. در واقع کار ایشان بسیار بدیع بوده است.

حجت‌الاسلام والمسلمین علیزاده عنوان کرد: در گذشته ۱۳۰۰ سال تحقیقات اخلاقی در پهنه اسلامی، کتاب‌های اخلاق اسلامی که مبتنی بر قرآن بود، شاهد هستیم که نتایج تحقیقات صرفاً از خود قرآن نبوده و کار خالصی نشده بود؛ ولی در صدسال اخیر، شاهد مجموعه‌های قوی قرآنی هستیم.

وی گفت: در این عرصه با آثار فاخر آیات عظام جوادی آملی و مکارم شیرازی و آیت‌الله مصباح یزدی ^{علیهم‌السلام} مواجه هستیم. دو جلد از آیت‌الله جوادی آملی و سه جلد از مرحوم آیت‌الله مصباح و سه جلد از آیت‌الله مکرم شیرازی در این زمینه منتشر شده است که باعث فخر شیعه است.

این استاد حوزه علمیه گفت: شاخه سوم که باید در حوزه اخلاق اجتهادی یا نیمه اجتهادی به آن پرداخت، مسئله شروع احادیث است. در رأس این کتب به‌صورت متمایز و پیش از همه، کتاب شرح حدیث جنود عقل و... از امام راحل[ؑ] است. سرالاسرار شرح حدیث معراج از مرحوم سعادت‌پور و حدیث عنوان بصری، از آیت‌الله صائنی زنجانی به‌همراه شرح حدیث اباذر از مرحوم آیت‌الله مصباح، کتبی هستند که به شرح حدیث پرداخته و تاش دارند که با عقلانیت اسلامی، استظهارات و استنباطات ارزشمندی از متن احادیث اهل‌بیت ^{علیهم‌السلام} داشته باشند.

وی افزود: مرحله دوم از اخلاق اجتهادی، وارد یک لایه دقیق‌تر و فنی‌تر تحت عنوان پایه‌ریزی دانش اصول فقه الاخلاق شده است. در اینجا فضایی ما از واژه فقه اخلاق نام می‌برند که فرصت‌ها و تهدیدهایی به دنبال دارد. از سویی وقتی می‌گوییم، فقه‌الاخلاق یعنی وارد گونه‌ای از اخلاق پژوهی شده‌ایم که رویکرد تفقهی دارد؛ یعنی دچار خطلی با فقه‌های مضاف می‌شویم. امروز با بحثی با عنوان فقه‌های مضاف مواجه هستیم که وارد عرصه‌ای از فقه‌های تخصصی می‌شود.

دبیر قطب اخلاق، خانواده و سبک زندگی دفتر تبلیغات اسلامی گفت: نقطه عزیمت فقه الاخلاق، فقه نیست؛ بلکه اخلاق است؛ زیرا بر مبانی فقه اجتهادی است. خوشبختانه ما وارد این عرصه شده‌ایم و دانش اصول فقه اخلاق در حال پی‌ریزی است که از یک دهه پیش، شاهد تولید آثار خوبی در این زمینه بوده‌ایم که تلاش می‌شود، به یک تنقیح و صورت‌بندی قواعد اخلاق استنباطی عام اجتهادی برسد.

حجت‌الاسلام والمسلمین علیزاده اظهار کرد: در پژوهشکده اخلاق و معنویت حجت‌الاسلام عالم‌زاده نوری، سه جلد کتاب را به بازار نشر اندیشه گسیل داشته‌اند. کتاب دیگر ایشان فقه‌الاخلاق است.

وی گفت: حجت‌الاسلام امیر غنوی، کتاب درآمدی بر فقه اخلاق را نگاشته است که دریافتهایی از مناجات خمس ششر و طرح روایی را ارائه کرده است. این ورودها بشارت می‌دهد که در عرصه اخلاق‌اندیشی در حوزه علمیه معاصر، رویش‌های جدی و کم‌ظنیر و گاهی بی‌سابقه در تاریخچه تفکر اخلاقی در حال شکل‌گیری است که امیدواریم، در این زمینه جهش جدی داشته باشیم.

ویژه‌نامه حوزه صد ساله ۲ /

در نشست تطورات اندیشه اجتماعی حوزه علمیه قم در یک‌صدسال اخیر عنوان شد

حوزه علمیه افق تمدنی دارد

به گزارش خبرگزاری حوزه، حجت‌الاسلام والمسلمین نصرالله آقاجانی در نشست «تطورات اندیشه اجتماعی حوزه علمیه قم در یک‌صدسال اخیر» عنوان کرد: حوزه علمیه قم هر چقدر در یک‌صدسال اخیر به دهه‌های معاصر نزدیک‌تر شده است، از لحاظ نوع بینش‌های سیاسی و اجتماعی تفاوت‌های بیشتری نسبت به گذشته پیدا کرده است.

وی با بیان اینکه این تطور و سیر حرکت به‌صورت تکاملی، پیش‌رونده و گسترش‌یابنده بوده است، ادامه داد: در این زمینه، ظرف زمان و موقعیت‌های تاریخی نیز مؤثر بوده است؛ مثلاً در زمانه‌ای که با فلسفه مخالف بودند، کرسی‌های تدریس فلسفه کاهش پیدا می‌کند.

این استاد حوزه علمیه بیان کرد: جریان فعال حوزه، همیشه پویا بوده است و این جریان، قبل از امام خمینی [ؑ] یعنی از زمان آیت‌الله‌العظمی بروجردی[ؑ] شروع شد و با امام خمینی[ؑ] اوج گرفت.

وی با بیان اینکه انقلاب اسلامی، نقطه عطفی را در این عرصه ایجاد کرد و حوزه علمیه را احیا کرد، اظهار کرد: انقلاب فرزند حوزه علمیه است؛ اما هم انقلاب بر حوزه علمیه و هم حوزه علمیه بر انقلاب تأثیر گذاشت.

حجت‌الاسلام والمسلمین آقاجانی اضافه کرد: حوزه علمیه افق تمدنی دارد و نگاه آن، منحصر به شهر قم و جامعه ایران نیست؛ بلکه افق آن جهان اسلام و تمدنی است. امروز درس‌هایی که در حوزه علمیه گذاشته می‌شود و همایش‌هایی که برگزار می‌شود، نگاه بین‌المللی دارد که نتیجه تطورات حوزه علمیه است.

وی ادامه داد: حوزه علمیه هر چقدر به دهه‌های اخیر نزدیک می‌شود، جامعه‌گرایی و سیاسی‌گرایی آن به‌معنای اندیشه سیاسی بیشتر شده است و قابل مقایسه با گذشته نیست و اینها حوزه علمیه را فعال کرده است.

حجت‌الاسلام والمسلمین آقاجانی افزود: بعد از انقلاب اسلامی، مسئله اسلامی‌سازی علوم انسانی مطرح شد که عمده آن، علوم سیاسی و اجتماعی است و در این زمینه، مؤسسات متعددی ایجاد و کتاب‌های زیادی نوشته شدند که شاید وابستگی سازمانی به حوزه علمیه نداشته باشند؛ اما از نظر اندیشه‌ای وابسته به حوزه علمیه هستند که این نتیجه تطورات حوزه علمیه است. وی با بیان اینکه تطورات حوزه علمیه به سه‌دسته موضوعی، روشی و کاربردی بودن یا نبودن موضوعات تقسیم می‌شود، تصریح کرد: تطورات موضوعی یعنی اینکه چه موضوعات اجتماعی مورد توجه قرار گرفته است و چه مسائلی مطرح شده که قبلاً توجه زیادی به آن نمی‌شده است.

این پژوهشگر حوزوی افزود: توجه به جامعیت اسلام و عدم کفایت اسلام فردی، یکی از موضوعاتی است که در سده اخیر به‌ویژه در دهه اخیر، توجه بیشتری به آن شده و نگاه تخصصی پیدا کرده است. این موضوع از ادبیات آیت‌الله شاه‌آبادی [ؑ] وارد اندیشه امام خمینی [ؑ] شد.

عضو هیئت علمی دانشگاه باقرالعلوم [ؑ] اضافه کرد: مقابله با آسیب‌های اجتماعی، نقش زنان در جامعه، وحدت و تقریب و غرب‌شناسی انتقادی، از جمله این موضوعاتی است که تطور پیدا کرده است. وی بیان کرد: در زمینه روشی نیز، شاهد تطور در روش‌های عقلی، نقلی، تجربی و مقایسه‌ای هستیم؛ مثلاً دیدگاه اسلام به حقوق زن، با دیدگاه غرب به این موضوع مقایسه و بررسی شده است.

حجت‌الاسلام والمسلمین آقاجانی اضافه کرد: روش عقلی نیز در گذشته در کلام و فلسفه استفاده می‌شده است؛ اما امروز در زمینه مباحث اجتماعی نیز ورود پیدا کرده است.

وی در رابطه با کاربردی بودن یا نبودن موضوعات، گفت: در دهه‌های اخیر موضوعاتی که مطرح شده، کاربردی و مورد نیاز بوده است؛ درحالی‌که در گذشته، کمتر به این موضوع توجه می‌شده است.

عضو هیئت علمی دانشگاه باقرالعلوم [ؑ] عنوان کرد: همچنین فاصله بین ایده‌های نظری و عملی کمتر شده است و حوزه خود را عقب نگه نداشته است.

ویژه صدمین سال بازتأسیس حوزه علمیه قم؛ دو فصلنامه المنهج الفقهی منتشر شد

راویژه صدمین سال بازتأسیس حوزه علمیه قم و آرا موسس آن، آیت‌الله شیخ عبدالکریم حائری یزدی ^{علیه‌السلام} اختصاص داده است.
برخی از مقالات این شماره:
* توسیع نطاق قاعدة نفی الحرج
إلى الأحكام العدمية فی رؤية الشيخ المؤسس وتطبيقها علی مسألة انحلال النکاح؛

راویژه صدمین سال بازتأسیس حوزه علمیه قم و آرا موسس آن، آیت‌الله شیخ عبدالکریم حائری یزدی ^{علیه‌السلام} اختصاص داده است.

برخی از مقالات این شماره:

* توسیع نطاق قاعدة نفی الحرج

إلى الأحكام العدمية فی رؤية الشيخ

المؤسس وتطبيقها علی مسألة

انحلال النکاح؛

راویژه صدمین سال بازتأسیس حوزه علمیه قم در طی دوسال گذشته

مقالات متعددی در رشته‌های

مختلف دانشی و عملکردی تولید و

در مراحل نهایی‌سازی است.

به گزارش خبرگزاری حوزه، دو

فصلنامه علمی پژوهشی المنهج

الفقهی من منظار اهل‌اللبت ^{علیهم‌السلام} از

جمله نشریاتی است که شماره پنجم

فصلنامه حوزه دفتر تبلیغات اسلامی حوزه قم از جمله

نشریاتی است که شماره ۱۹۱ راویژه صدمین سال بازتأسیس

حوزه علمیه قم و زندگی و اندیشه موسس آن، آیت‌الله حاج

شیخ عبدالکریم حائری یزدی ^{علیه‌السلام} اختصاص داده است.

برخی از مقالات این شماره

* رفتارشناسی سیاسی آیت‌الله حائری؛

* حوزه علمیه قم در عصر حاج شیخ عبدالکریم حائری؛

* قانون در جادهٔ نجف قم تهران: مروری بر نقش حوزه‌های

علمیه در قانون‌گذاری از مشروطه تا امروز؛

* علمای حوزهٔ علمیه قم، از ارتحال میرزای قمی تا رحلت

آیت‌الله مؤسس؛

* کنش‌های سیاسی شیخ مؤسس در دوره زعامت بر

حوزه علمیه قم؛

* تطور تاریخی حوزه علمیه قم؛

* آیت‌الله حائری یزدی و تخصصی شدن علوم وفنون؛

* مصاحبه با آیت‌الله حاج سید علی آقا محقق داماد؛

* آموزه‌های ناگفته از رفتار اجتماعی سیاسی

آیت‌الله‌العظمی حائری.